

TIESĪBU PRINCIPU PIEMĒROŠANAS AKTUALITĀTES ĀRKĀRTAS SITUĀCIJAS APSTĀKĻOS

Actuality Application of Legal Principles During Emergency Situation

Ilga Krampuža

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. *The objective of the research is to analyse the determining principles of the existing and possible limitations and their comprehension during the emergency situation. The tasks of the research are as follows: 1) taking into consideration the limitations and the support measures of the emergency situation identify the principles of the court, which are related to every of these cases, in order to provide the most possible precise compliance of legal solutions to the particular situation; 2) to keep up to date the principles, which are binding to the public administration's actions during the conditions of the emergency situation. Comparative method has been used for research of the basic principles. The comprehension of the general law in the jurisprudence of the Republic of Latvia's Constitutional court has been looked for using the historical method, applying these conclusions to the emergency situation. The basic principles for the determining of both the limitations and the support measures have been discussed as well as for the providing of the public administration's actions by the help of the analytical method. It has been concluded in the research that a good comprehension of the community on its rights and duties, which arises from the nature of the legal principals typical for the emergency situation, will ensure that the community will follow them more willingly and will take them into consideration more effectively. The explanation of the limitations' influence and meaning to the community takes place through both the implementation demand of the already determined limitations and, particularly separately educating the inhabitants on them. The communication of the legislator with the community has to be developed on the basis of these principles. The effect to be achieved depends on the fact how successful the educating of the community on its rights and duties will be.*

Keywords: *emergency situation, limitations, support measures, the principles.*

Ievads

Introduction

2020.gada 11.martā Pasaules Veselības organizācija paziņoja, ka koronavīruss ir sasniedzis globālās pandēmijas līmeni (Ūdre, 2020), Latvijā tika izsludināta ārkārtējā situācija (Rīkojums Nr. 103, rīkojums Nr. 655, 2020). Uz to principu

bāzes, kas izriet no Latvijas Republikas Satversmes, kuri aktualizējas sakarā ar ārkārtējās situācijas izraisītāju, proti, Covid-19 pandēmiju. Lai noteiktu valsts institūciju un privātpersonu tiesības un pienākumus valsts apdraudējuma novēršanai un pārvarēšanai paredzēts cilvēktiesību ierobežojuma minimizēšanas princips; sabiedrības veselības apdraudējuma mazināšana; publisku un sabiedrībai nozīmīgu pakalpojumu pieejamības ierobežošana pieļaujama tikai tādā mērā, cik tas nepieciešams sabiedrības veselības un drošības nodrošināšanai, kā arī pakalpojumu sniegšanā un saņemšanā iesaistīto personu veselībai un drošībai (Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, 2020). Uz šo ārkārtējās situācijas principu bāzes jāīsteno atbalsts iedzīvotājiem un ierobežojumi, kas skar gan ikvienu personu, gan valsts iestāžu darbību.

Šobrīd ir pašsaprotama un par ikdienas rituālu atzīstama masku nēsāšana, fiziskā distancēšanās un cilvēku pārmērīgas pulcēšanās ierobežojumi, piemēram, komandantstundas ieviešana. Saprotams, ka, turpinoties ārkārtējai situācijai, nepieciešams grozīt normatīvajos aktos reglamentētas iedzīvotāju tiesības un pienākumus (Likumprojekta "Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija), 2020), piemēram, Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma II nodaļā noteiktos personu ierobežojumus, lai iespējami operatīvi reaģētu uz notiekošajām izmaiņām epidemioloģiskajā situācijā. No juridiskā viedokļa tas būtu aplūkojams kā tiesiskais režīms, kurā darbojas īpaši tiesību principi.

Pētījuma mērķis ir izanalizēt ārkārtējai situācijai raksturīgākos tiesību principus, uz kuriem balstāma valsts pārvaldes darbība.

Pētījuma uzdevumi: 1) analizēt tiesību principus, kas raksturīgi valsts pārvaldes darbībai ārkārtējos apstākļos, 2) identificēt principus, ka ņemami vērā nosakot ierobežojumus, 3) aplūkot atbalsta noteikšanai svarīgākos principus.

Pētījumā analītiskā metode izmantota principu piemērošanas izpētei praksē sastopamo problēmsituāciju risināšanā. Ar vēsturiskās metodes palīdzību meklēta principu izpratnes attīstība Latvijas Republikas Satversmes tiesas praksē, attiecinot šīs atziņas uz ārkārtējiem apstākļiem. Ar analītiskās un salīdzinošās metodes palīdzību aplūkoti pamatprincipi gan ierobežojumu, gan atbalsta pasākumu noteikšanai.

Pētījumā izmantoti normatīvie akti, ar kuriem tiek noteiktas sabiedrības tiesības un pienākumi ārkārtējos apstākļos: Latvijas Republikas Satversme, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums un citi normatīvie akti. Analizētas Latvijas Republikas Satversmes tiesas atziņas.

Valsts pārvaldes darbībai raksturīgie principi ārkārtējos apstākļos
The Principles, Binding to the Public Administration's Actions during the
Conditions of the Emergency Situation

Ideja par pamatprincipu, kas izriet no demokrātiskās un tiesiskas valsts iekārtas atrodama jau Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcijā (Levits, 2002). Šobrīd pašsaprotams, ka svarīgākie valsts pārvaldes principi, lai aizsargātu privātpersonu tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību vai tikumību, ir iestrādāti Administratīvā procesa likumā un Valsts pārvaldes iekārtas likumā, piemēram, tiesiskuma princips, vienlīdzības princips, tiesību normu saprātīgas piemērošanas princips, patvaļas aizlieguma princips, tiesiskās paļāvības princips, likuma atrunas princips, samērīguma princips, likuma prioritātes princips, procesuālā taisnīguma princips, labas pārvaldes princips. Tomēr šie principi spiesti daļēji piekāpties ārkārtējās situācijas iespaidā. Piemēram, noteikums, ka bērns ārtelpās atļauts pulcēties ne vairāk kā 10 cilvēkiem vienlaikus, bet ne vairāk kā no divām mājsaimniecībām. (Ministru kabineta rīkojums Nr. 719, 2020) sākotnēji tika uztverts kā kaut kas neiespējams, pat neatbilstošs minētajiem principiem.

Cilvēktiesību ievērošanas principa reāla esamība ir īpaši jutīga valsts pārvaldes attiecībās ar privātpersonām (Briede, Danovskis, & Kovaļevska, 2016). To, kāda veida un apmēra pasākumus valstī īstenot, galvenokārt ierobežo cilvēktiesības (Zariņa, 2020), kas nostiprinātas Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā, Latvijas Republikas Satversmes 1.pantā. Latvija kā demokrātiska, tiesiska, sociāli atbildīga un nacionāla valsts balstās uz cilvēka cieņu un brīvību, atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības, paredz, ka indivīds var paļauties uz valsts tiesisku un konsekventu rīcību, bet valstij ir jāattaisno tai dāvētā uzticēšanās.

Covid-19 pandēmijas laikā īpaši aktivizējas noziedznieki un prettiesiski izmanto cilvēku bailes, veicinot īpaši kibernoziēgumu pieaugumu (Europol, 2020). Iedzīvotāji šādos apstākļos sagaida no valsts aizsardzību, tajā skaitā, informēšanu gan par drošu darbu, gan bērnu aizsardzību internetvidē. Eiropas Komisijas tiesiskuma un patērētāju ģenerāldirektorāts uzsver valdību īpašo uzdevumu aizsargāt un atbalstīt cietušos Covid -19 pandēmijas laikā. Piemēram, Īrijā uzsākta prakse, ka policisti sazinās ar personām, kas agrāk cietušas no vardarbības ģimenē, lai veiktu preventīvo aizsardzību, ja tāda būtu nepieciešama. Spānijā un Francijā ir pieredze, ka sievietes vardarbības gadījumā var meklēt palīdzību pat aptiekās (Eiropas Komisija Tiesiskuma un Patērētāju Ģenerāldirektorāts, 2021). Šādi piemēri būtu analizējami, vai tie atbilstu mūsu

apstākļiem. Sevišķi svarīgi ārkārtējos apstākļos ir nodrošināt cietušo piekļuvi informācijai, atbalstam un aizsardzībai.

No tiesiskās palāvības principa satura izlasāma ārkārtējiem apstākļiem svarīgā iezīme, lai tiesību normu adresātam tiktu nodrošinātas rīcības brīvības īstenošanas iespējas (Satversmes tiesas 2017.gada 8.marta sprieduma lietā Nr.2016-07-01, 2017). Saskaņā ar šo principu persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktā laika posmā tiks saglabātas un īstenotas, tomēr ārkārtējā situācijā - sabiedrības interesēs var tikt izmainītas. Par apšaubāmu rīcības brīvības izmantošanu uzskatāma, piemēram, policijas darbinieku rīcība, piemērojot vientuļai pensionārei 100 eiro soda naudu par došanos mājās Jaungada naktī, lai glābtu no sala ārā izlaisto kaķi (Barkāns, 2021).

No Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 15.panta izriet, ka ārkārtēja stāvokļa gadījumā, kas apdraud nācijas dzīvi, valsts var veikt pasākumus, kas atkāpjas no saistībām, ko tā uzņēmusies šīs Konvencijas ietvaros. Tomēr nedrīkst būt atkāpju no ikviena tiesībām uz dzīvību, tām jāatbilst legītimam mērķim, kas ir sabiedrības veselība un drošība.

Ārkārtējos apstākļos īpaši svarīga sabiedrības uzticēšanās un līdzdalība. Piemēram, ir attaisnojama sabiedrības pastiprināta neiecietība pret sabiedriskās kārtības pārkāpumiem, piemēram, noziedzīgiem nodarījumiem. Tāpēc atbalstāms, ka Krimināllikumā paredzēta atbildība par ārkārtējās situācijas laikā noteikto ierobežojumu vai aizliegumu pārkāpšanu, ja nodarīts būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm (Krimināllikuma 225.¹pants) vai par sanitāri higiēniskās un epidemioloģiskās drošības noteikumu neievērošanu, ja šāda rīcība izraisījusi epidēmiju (Krimināllikuma 140.pants). (Krimināllikums, 1998).

Jāatzīst, ka augsts sabiedrības informētības līmenis ir priekšnoteikums, lai efektīvi reaģētu uz sociālās distancēšanās pasākumiem ārkārtējā situācijā. Šī mērķa sasniegšanai svarīgi mērķtiecīgi izmantot visas pieejamās iespējas iedzīvotāju informēšanai. Nepieciešams uzraudzīt sabiedrības uztveri, viedokļus un atsevišķu pasākumu ievērošanu (Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update 12 March 2020, 2020). Vienlaikus jāveido sistēma, kas ļautu identificēt dezinformāciju un baumas. Sabiedrībai ir jāsniedz nepārtraukta, precīza informācija no uzticamiem avotiem, turklāt - saprotamā veidā.

Tāpēc īpaši jāizceļ Valsts pārvaldes likuma 10.panta piektajā daļā (Valsts pārvaldes iekārtas likums, 2002) nostiprinātais labas pārvaldības princips, kas ietver atklātību pret privātpersonu un sabiedrību, datu aizsardzību, taisnīgu procedūru īstenošanu saprātīgā laikā un citus noteikumus. Sabiedrība

saprot, ka ārkārtējos apstākļos lēmumi jāpieņem ātri un arī to izpildei jānotiek operatīvi. Tāpēc atklātību no valsts pārvaldes ārkārtas apstākļos sabiedrība sagaida īpaši. Šim nolūkam var izmantot gan mājas lapu iespējas, gan rakstītu informāciju, piemēram, izmantojot pašvaldību laikrakstus, speciālas ziņu lapas – līdzīgi reklāmas bukletiem.

Ārkārtējos apstākļos aktualizējas starp valsts pārvaldi un sabiedrību esošās plašas mazināšana un uzticības veicināšana valsts pārvaldei (Sabiedrības izglītošana, 2021). Uzticības jautājums īpaši aktualizējas, ja ir runa par pašu svarīgāko vērtību saglabāšanu - tiesībām uz dzīvību, tiesības uz sociālo nodrošinājumu. Lai to nodrošinātu, ir nepieciešams, lai lēmumi būtu pieņemti patiesā interesē par sabiedrības tiesībām un pienākumiem. Tiesībsargs pamatoti ir aktualizējis to cilvēku, kas ilgstoši atrodas sociālās aprūpes iestādēs (piemēram, pansionātos) tiesību uz veselību un dzīvību pārkāpumus (Labklājības ministrijas un pašvaldību neizdarība noved pie dzīvības apdraudējuma cilvēkiem, kuri uzturas sociālās aprūpes centros, 2021). Pamatoti šāda situācija saistāma gan ar bezdarbību no atbildīgās ministrijas un pašvaldību puses, gan sabiedrības uzticības valsts pārvaldei graušānu kopumā.

Tātad, ārkārtējā situācija aktualizē pašas svarīgākās dzīves jomas, kas visbiežāk ir konstitucionāla ranga vērtības un to aizsardzībai jāizceļ atbilstoši tiesību principi, kas jāievēro valsts pārvaldei ārkārtas apstākļos, tie ir: tiesiskā palāvība, tiesiskā drošība, atklātība, laba valsts pārvaldība.

Vadošie principi nosakot ierobežojumus *The Main Principles Determining the Limitations*

Ikvienam ir jārēķinās, ka ierobežojumi, kas noteikti ārkārtējā situācijā ir obligāti. To ievērošanu vai neievērošanu nevar izvēlēties. Tomēr, nosakot ierobežojumus, vienmēr ir jāievēro vispārējie tiesību principi, kuru mērķis ir mazināt pamattiesībām, demokrātijai un tiesiskumam nodarītu kaitējumu. Izraudzītajiem līdzekļiem jābūt nepieciešamiem leģitīmā mērķa sasniegšanai, turklāt jābūt pārliecībai par to, ka nepastāv mazāk ierobežojoši, alternatīvi līdzekļi, ar kuriem šo mērķi varētu sasniegt tādā pašā kvalitātē (Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.2020-26-0106, 2020). Minēto prasību sasniedzamību nodrošina ierobežojumu noteikšanai īpaši svarīgo principu identificēšana un ievērošana.

Saprotams, ka viens no augstākajiem riskiem Covid-19 izplatībai ir cilvēku pulcēšanās dažādos veidos: kultūras pasākumos, diskotēkās, klubos, sadzīviskās tikšanās reizēs. Slimību profilakses un kontroles centrs secinājis, ka cilvēki

2020.gada decembrī visvairāk inficējušies tuvos kontaktos ar ģimenes locekļiem, augsta saslimstība vērojama arī ārstniecības iestādēs un sociālās aprūpes centros. (Spodris, 2020). Tāpēc publisku un sabiedrībai nozīmīgu pakalpojumu pieejamības ierobežošana ir pieļaujama tikai tādā mērā, cik tas nepieciešams sabiedrības veselības un drošības nodrošināšanai, kā arī pakalpojumu sniegšanā un saņemšanā iesaistīto personu veselībai un drošībai (Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, 2020).

Tāpēc līdzīgi kā lielākajā daļā pasaules valstu arī Latvijā cilvēku pulcēšanās ir ierobežota pamatojoties uz piesardzības principu. Piemēram, tirdzniecības vietām jānosaka cilvēku skaits tirdzniecības vietās saskaņā ar noteikumu vismaz 10 m² uz vienu apmeklētāju, tirdzniecības vietai ir jānodrošina apmeklētājiem pieejama informācija par cilvēku skaitu, kas var vienlaicīgi uzturēties konkrētajā vietā, lai maksimāli izslēgtu savstarpējos kontaktus. Atbalstāms Satversmes tiesas secinājums, ka pat tad, ja likumdevēja vēlme noteikt uz piesardzības principu balstītus ierobežojumus, lai novērstu potenciālo kaitējumu sabiedrībai vai tās daļai, ir pietiekami pamatota, attiecīgajiem lēmumiem jāatbilst Satversmei (Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.2020-26-0106, 2020). Pat ārkārtējās situācijas laikā likumdevējs nedrīkst pieņemt tādas normas, kas ir nepamatoti plašas un ierobežo arī to personu tiesības, uz kurām nemaz neattiecas ierobežojuma leģitīmais mērķis (Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.2020-26-0106, 2020). Tāpēc sabiedrības veselības apdraudējuma mazināšanai piesardzības pasākumi tiek noteikti un īstenoti, izvērtējot Covid-19 infekcijas izplatības draudus, riskus (Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums, 2020). Infekcijas ierobežošanas procesu varētu iedalīt vairākās procesuālās darbībās: informēšana; distancēšanās; higiēna; personu veselības stāvokļa uzraudzība (Veselības ministrijas ieteikumi Nr. IeNA/8, 2020).

Ierobežojumu ievērošanai tiek izmantots valsts piespiedu mehānisms. Balstoties uz likumu „Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli”, lai nodrošinātu nacionālo drošību valsts apdraudējuma gadījumā (Par ārkārtējo situāciju un izņēmuma stāvokli, likums, 2013) ir noteikta īpaša kārtība, kas ietver personu, kas pārkāpj noteikumus, sodīšanu.

2020.gadā ir iekasēti 37,77 miljoni eiro kā ieņēmumi no sodiem un sankcijām. Tas ir lielākais jebkad valsts budžetā nonākušais iekasētais soda naudas apmērs (Šteinfelde, 2021). Secināms, ka demokrātiskajā pārvaldībā ir ievērojamas nepilnības prognozējot iespējamās problēmsituācijas un to novēršanu, jo sodīšana parādās kā centrālais instruments, nevis kā galējs solis rupju pārkāpumu gadījumos, gadījumos, kad brīdinājums un izskaidrošana nav

nesusi rezultātu. Jāpiekrīt, ka noziedzības novēršanas efektivitāte ir atkarīga no policijas sadarbības ar sabiedrību. Šādu sadarbību paredz Latvijai saistošie starptautiskie tiesību akti, tā daļēji ir iestrādāta pēdējo gadu politikas plānošanas dokumentos, bet normatīvajos aktos nav iestrādāta (Feldmanis, 2016). Vidēji saprātīgs iedzīvotājs nav tendēts uz pārkāpumu izdarīšanu, izņēmumi, protams, pastāvējuši vienmēr. Tāpēc represīvo metožu izcelšana nav attaisnojama un ir aizstājama ar sadarbības principu ar iedzīvotājiem stiprināšanu.

Vienlaikus valsts pārvaldei jāērēķinās, ka, no vienas puses, ir nosakāmi ierobežojumi un uzraugāma to ievērošana, no otras puses, iedzīvotājiem jābūt reālai iespējai nodrošināt ikdienas dzīves nepieciešamās vajadzības, ko var nodrošināt, iedzīvotājiem sniedzot atbalstu kritisku situāciju pārvarēšanai.

Atbalsta noteikšanai svarīgākie principi *The Main Principles for Support Determining*

Sabiedrības atbalsta sistēmas izveidošana ietver: 1) sabiedrības nodrošināšanu ar pārtiku, citiem iztikas līdzekļiem pietiekamā apmērā, 2) veselības aprūpe, kas ietver medikamentu pieejamību un veselības aprūpes iespēju nodrošināšana, 3) īpašas uzmanības veltīšanu neaizsargātām personām (veci cilvēki, personas ar īpašām vajadzībām, mazi bērni). Jāērēķinās, ka ar atsevišķām sabiedrības grupām, piemēram, bezpajumtniekiem, naktspatversmju klientiem, ir nepieciešami gan īpaši saziņas veidi, gan palīdzība.

Par pamatu ņemot atbalstāmo subjektu identifikāciju, atbalsta pasākumus var klasificēt šādi: pasākumi indivīdiem, pasākumi uzņēmējdarbības atbalstam, pasākumi valsts pārvaldes darbības nodrošināšanai, pasākumi mediķu atbalstam.

Attiecībā uz atbalsta pasākumiem ārkārtējās situācijas pārvarēšanai, ir divas pretējas pieejas. Pirmkārt, indivīdiem izsniegt atbalstu, balstoties uz laikā pirms ārkārtējās situācijas iemaksāto sociālās apdrošināšanas iemaksu apmēru. Piemēram, paredzēts, ka 2021.gadā pašnodarbinātas personas var saņemt dīkstāves pabalstu 70% apmērā no vidējiem ienākumiem no saimnieciskās darbības 2020. gada 3. ceturksnī, bet ne mazāk kā 500 eiro (2020. gadā – 330 eiro) un ne vairāk kā 1000 eiro par pilnu mēnesi (Ministru kabineta noteikumi Nr.709, 2020), skan labi. Tomēr prakse rāda, ka pabalsta pretendenti uzliktie pienākumi un ierobežojumi ir izsaukuši to, ka pabalsta pretendenti piesakās necerēti maz. Jo, piemēram, ja nodokļu parāds būs lielāks nekā 1000 eiro, uz pabalstu pašnodarbinātais nevar cerēt.

Gadījumā, ja tiek piešķirts dīkstāves pabalsts, persona ir tiesīga saņemt arī piemaksu 50 euro apmērā par katru apgādībā esošu bērnu vecumā līdz

24 gadiem, par kuru personai tiek piemērots iedzīvotāju ienākuma nodokļa atvieglojums. Tomēr, ja ierobežojumu dēļ personai nav tiesību uz dīkstāves pabalstu, tad nevar saņemt arī piemaksu par bērnu. Šāds ierobežojums ir pretējs bērnu vislabākajām interesēm. Latvijā līdz 2020.gada jūnija sākumam dīkstāves, bezdarbnieka palīdzības un bērnu pabalstos bija izmaksāti vien nepilni 70 miljoni eiro iepriekš solīto 700 miljonu eiro vietā (Premjers maldināpabalstos plānots izmaksāt stipri mazāk, 2020). Satversmes tiesa secinājusi, ka lai ikviens varētu dzīvot tādu dzīvi, kas atbilst cilvēka cieņai, sociālās palīdzības minimumam vajadzētu būt tādām, ka ikviens var nodrošināt sev pārtiku, apģērbu, mājokli un medicīnisko palīdzību – visu to, kas nepieciešams elementāras izdzīvošanas garantēšanai jebkuram cilvēkam, kā arī nodrošināt ikvienai personai iespējas izmantot savas tiesības uz pamatizglītību (Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2019-24-03, 2019).

Otrs viedoklis, kas nav guvis atbalstu, ir ārkārtas pabalsta izsniegšana katram iedzīvotājam. Jāatzīst, ka šāda pieeja raksturīga daudzām valstīm. Piemēram, Vācijā jau 2020.gadā vairākus mēnešus bija paredzēta palīdzība ģimenēm ar bērniem, īpaši mazturīgākām ģimenēm ar aprēķinu, ka lielāko ieguvumu jutīs vecāki, kuru ienākumi gadā ir zem 65 000 eiro, turklāt papildu atbalsts paredzēts arī vecākiem, kas bērnus audzina vieni (Explained: How does Germany's Kinderbonus coronavirus payment work?, 2020). Risinājumi iedzīvotāju atbalstam var tikt saistīti arī ar konkrētu uzņēmēju izdzīvošanas atbalstu, piemēram, mērķētu iepirkuma kartiņu izsniegšana, kuras varētu atprečot pie vietējiem uzņēmējiem.

Kāda zināma apmēra pabalsta piešķiršana visiem iedzīvotājiem tiek dēvēta par 'helikoptera' naudu. Nav atbalstāms viedoklis, ka šāda rīcība būtu neracionāla, jo rau' nodrošinātu bagātos un trūcīgos ar vienādu atbalsta apmēru. (Medne, 2020). Nekas netraucē turīgajiem, piemēram, atteikties no jebkādu pabalstu saņemšana, kā, piemēram, savulaik to izdarīja Valsts prezidents Andris Bērziņš ar savu algu - to ziedojot labdarībai (Valsts prezidents savu algu ziedos Strazdumuižas internātvidusskolai, 2012). Tāpat priekšlikums ģimenēm par katru bērnu krīzes pārvarēšanas periodā ik mēnesi izmaksāt piemaksu ir visnotaļ atbalstāms, vēl jo vairāk (vispārzināms) - ministru prezidents, finanšu ministrs prezumē, ka valstij šobrīd esot tik daudz naudas kā nekad. Vispārēja atbalsta piešķiršana būtu atzīstama par iespēju paraudzīties uz problēmām ārpus ierastā, meklējot nestandarta risinājumus. Ārkārtējā situācijā pastāvošo risku izvērtēšanai ir nepieciešama inovatīvas pieejas princips un starpdisciplinārs lēmumu pieņemšanas process, kas balstīts uz vispusīgu situācijas apzināšanu. Elastīga pieeja iedzīvotāju reālās situācijas novērtēšanai un operatīvu,

pilnvērtīgu atbalsta mehānismu īstenošana ir atrodama demokrātiskuma principā, bet pāri visam ir 'jāielasa' cilvēka cieņas princips.

Secinājumi **Conclusions**

1. Ārkārtējās situācijas iespaidā īpaši aktualizējas konstitucionāla ranga vērtības. To aizsardzībai jāizceļ atbilstoši tiesību principi, pēc kuriem jāvadās valsts pārvaldei ārkārtas apstākļos, tie ir: tiesiskā paļāvība, tiesiskā drošība, atklātība, laba valsts pārvaldība. Īpaši aktuāla kļūst reāla cilvēktiesību ievērošanas principa samērīga īstenošana valsts pārvaldes attiecībās ar privātpersonām.
2. Ārkārtējā situācijā darbojas samērīgi, attaisnojami ierobežojumi, kuru izpilde ir obligāta. To noteikšana balstīta uz piesardzības principu. Savukārt ierobežojumu ievērošana sagaidāma pamatojoties uz atklātības pret sabiedrību un sabiedrības iesaistīšanas principiem.
3. Pārmērīga sodīšanas principa īstenošana liecina par demokrātiskuma principa realizācijas būtiskām problēmām. Risinājums meklējams sadarbības ar sabiedrību veicināšanā, atklātībā, informācijas pieejamības attīstībā, savstarpējas uzticības vairošanā.
4. Iedzīvotāju atbalsta pasākumu īstenošanai vērojamas divas pieejas, pirmkārt, atbalsts atkarīgs no iepriekš samaksātajiem nodokļiem, otrkārt, atbalsts tiek sniegts jebkurai personai. Atbalsta pasākumu nodrošināšanas pamatprincipi balstāmi uz cilvēka cieņai atbilstoša dzīves līmeņa nodrošināšanas principu, kas būtu īstenojams kā obligāts pamatprincips demokrātiskā sabiedrībā. Lemjot par atbalsta veidiem, jāpamatojas uz starpdisciplināru, inovatīvu visaptverošu problēmu analīzi un sabiedrības intereses apmierinošu reāla rīcības modeļa izstrādi un īstenošanu. Elastīga pieeja iedzīvotāju reālās situācijas novērtēšanai, operatīvu, pilnvērtīgu atbalsta mehānismu īstenošana ir izlasāma no demokrātiskuma principa.

Summary

The existing risks have to be determined precisely during the emergency situation, they have to be evaluated. Making of any decisions during the emergency situation has to be looked at as a cross - disciplinary process, where scientifically and economically based decisions are essential, but such is also the community support to these decisions, prevention activity and providing of understandable, public information to the community. Only when all these considerations work together, it is possible to achieve the expected effect. That is why

the particular legal principles, characteristic to the emergency situation have to be taken into consideration.

The principles have to be classified according to the necessity to provide the amount of private persons' rights and duties, which are linked with community health and security interests and the effective work of the state, municipalities' institutions. The social welfare principle has to be emphasised as the condition of the constitutional rank. The second basic criteria of the principles' qualification is the topical basic principles of the state institutions' work during the emergency situation. Based on the point of view of the community interests, the principles of transparency, approachability of information and prevention belong to them.

Literatūras saraksts

References

- Barkāns, E. (2021). *Madonas pensionāre, komandantstundas laikā, glābjot kaķi, iedzīvojas 100 eiro soda naudā*. Pieejams: <https://jauns.lv/raksts/zinas/422660-madonas-pensionare-komandantstundas-laika-glabjot-kaki-iedzivojas-100-eiro-naudas-soda>
- Bitāns, M. (2021). *Vai šogad sagaidīsim naudu no debesīm?* Pieejams: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UDxh3tff0_wJ:https://www.makroekonomika.lv/vai-sogad-sagaidisim-naudu-no-debesim+&cd=6&hl=lv&ct=clnk&gl=lv
- Briede, J., Danovskis, E., & Kovaļevska, A. (2016). *Administratīvās tiesības. Mācību grāmata*. Rīga: Tiesu namu aģentūra.
- Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums. (2020). *Latvijas Vēstnesis*, Nr.110A.
- Europol. (2020). *Pandemic profiteering how criminals exploit the COVID-19 crisis March 2020*. Retrieved from: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/pandemic-profiteering-how-criminals-exploit-covid-19-crisis>.
- Eiropas Komisija Tiesiskuma un Patērētāju Ģenerāldirektorāts (2020). *Aizsardzība un atbalsts noziegumos cietušajiem Covid-19 pandēmijas laikā – labās prakses apmaiņa par to, kā izturēties pret vardarbības ģimenē, kibernetiskumu un naida noziegumu upuriem*. Pieejams: <http://beta.e-justice.europa.eu>
- European Centre for Disease Prevention and Control. (2020). *Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update 12 March 2020, 2020*. Pieejams: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/RRA-sixth-update-Outbreak-of-novel-coronavirus-disease-2019-COVID-19.pdf>; 2020
- Explained: How does Germany's Kinderbonus coronavirus payment work? (2020). Retrieved from: <https://www.thelocal.de/20200605/explained-how-does-germanys-kinderbonus-coronavirus-payment-work>
- Feldmanis, A. (2016). *Policijas funkcijas noziedzības novēršanas un apkarošanas kontekstā. Promocijas darbs tiesību doktora zinātniskā grāda iegūšanai*. Pieejams: https://www.rsu.lv/sites/default/files/dissertations/A_Feldmanis_promocijas_darbs_SB_2.02.16.pdf
- Krimināllikums. (1998). *Latvijas Vēstnesis*, Nr.199/200.
- Latvijas Republikas Satversme. (1993). *Latvijas Vēstnesis*, Nr.43.

- Likumprojekta "Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums". (2020). *Sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija)*. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/C0F7B89859934871C22585770022A499?OpenDocument#B>
- Latvijas Republikas Satversmes tiesa. (2020). Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2020.gada 11.decembra spriedums lietā Nr.2020-26-0106, 2020. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2020/05/2020-26-0106_Spriedums.pdf#search
- Levits, E. (2002). Valsts pārvaldes iekārtas likuma koncepcija. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/63685>
- LR Aizsardzības ministrija. (2021). *Sabiedrības izglītošana*. Pieejams: <https://www.mod.gov.lv/lv/nozares-politika/visaptverosa-aizsardziba/sabiedrības-izglītošana>
- LR Tiesībsargs. (2021). *Labklājības ministrijas un pašvaldību neizdarība noved pie dzīvības apdraudējuma cilvēkiem, kuri uzturas sociālās aprūpes centros*. Pieejams: <https://www.tiesibsargs.lv/news/lv/labklajibas-ministrijas-un-pasvaldibu-neizdariba-noved-pie-dzivibas-apdraudejuma-cilvekiem-kuri-uzturas-socialas-aprupes-centros>
- Medne, A., 2020. *Vai izdevīgi būt bezdarbniekam?* Pieejams: <https://ir.lv/2020/07/02/vai-izdevīgi-but-bezdarbniekam/>
- Ministru kabinets. (2020). Ministru kabineta rīkojums Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu Nr. 103, 2020. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.51A.
- Ministru kabinets. (2020). Ministru kabineta rīkojums Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu Nr. 655, 2020. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.216A.
- Ministru kabinets. (2020). Ministru kabineta rīkojums Par finansējuma piešķiršanu Iekšlietu ministrijai pasākumiem, kas saistīti ar ceļu satiksmes uzraudzības uzlabošanu Nr. 719, 2020. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.233B.
- Ministru kabinets. (2020). Ministru kabineta noteikumi Nr. 709, 2020. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/319073-noteikumi-par-atbalstu-par-dikstavi-nodoklu-maksatajiem-to-darbibas-turpinasanai-covid-19-izraisitas-krizes-apstaklos>
- European Centre for Disease Prevention and Control. (2020). *Novel coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic: increased transmission in the EU/EEA and the UK – sixth update 12 March 2020*, 2020. Pieejams: <https://www.ecdc.europa.eu/sites/default/files/documents/RRA-sixth-update-Outbreak-of-novel-coronavirus-disease-2019-COVID-19.pdf>; 2020
- Satversmes tiesa. (2017). *Satversmes tiesas 2017.gada 8.marta spriedums lietā Nr.2016-07-01*, 2017. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/289335-par-kriminalprocesa-likuma-356-panta-otras-dalas-un-360-panta-pirmas-dalas-atbilstibu-latvijas-republikas-satversmes-1-pantam-91-panta-pirmajam-teikumam-92-un-105-pantam>
- Šteinfelde, I. (2021). *Covid-19 laikā valsts budžetu pilda soda naudas*. Pieejams: <https://neatkariga.nra.lv/izpete/337506-covid-19-laika-valsts-budzetu-pilda-soda-naudas>
- Ūdre, A. (2020). *Covid-19 uzliesmojumu PVO pasludina par pandēmiju*. LSM. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/covid-19-uzliesmojumu-pvo-pasludina-par-pandemiju.a351405>
- Valsts pārvaldes iekārtas likums. (2002). *Latvijas Vēstnesis*, Nr.94.
- Valsts prezidents. (2012). *Valsts prezidents savu algu ziedos Strazdumuižas internātvīdusskolai, 2012*. Pieejams: <https://www.president.lv/l+v/jaunumi/zinas/valsts-prezidents-savu-algu-ziedos-strazdumuižas-internatvidusskolai-19426#gsc.tab=0>

- Veselības ministrija. (2020). *Veselības ministrijas ieteikumi Nr. IeNA/8, 2020*. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/314641-ieteikumi-covid-19-infekcijas-profilaksei>
- Youtube. (2020). *Premjers maldina - pabalstos plānots izmaksāt stipri mazāk*. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=vKEKtWQxuB0&list=PLVr0GcQitvFtgaY-MYIuT5yTrdcaZU7-6&index=7&t=0s>
- Zariņa, L., 2020. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma komentāri. *Jurista Vārds*, Nr. 28 (1138).